ȚĂRILE ROMÂNE ÎN MEMORIALISTICA SÂRBĂ A SECOLULUI AL XIX-LEA

MIRCEA MĂRAN

Sud-estul Europei a fost de-a lungul secolelor zona de interferență a numeroaselor culturi, zonă în care se intersectau interesele marilor puteri orientale și occidentale, ceea ce, în cele mai dese cazuri, s-a reflectat în primul rând asupra poziției popoarelor care trăiau pe aceste meleaguri. În acest sens, soarta popoarelor conlocuitoare din această parte a Europei depindea în mare măsură de relațiile dintre marile puteri și de interesele lor în Balcani și zona dunăreană, care reprezentau o parte componentă a așa-numitei "chestiuni orientale", care se referea în primul rând la lupta dintre marile puteri europene pentru împărțirea teritoriilor care se găseau în cadrul Imperiului Otoman în decadență și pe care acest "om bolnav al Europei", cum a fost numit statul turc în perioada slăbirii sale, nu mai era în stare să le țină sub stăpânirea sa. Însă, pe lângă relațiile dintre marile puteri, asupra poziției popoarelor din sud-estul Europei influența în aceeași măsură și rezistența lor atât împotriva stăpânirii otomane, cât și împotriva politicii de subordonare pe care o impuneau marile puteri, cu toate că, în lupta lor pentru emancipare națională, popoarele din sud-estul Europei nu au renunțat nici un moment la ajutorul și sprijinul marilor puteri creștine.

Ca popoare conlocuitoare în această zonă, românii și sârbii au avut, de-a lungul secolelor, de foarte multe ori ocazia să participe împreună la evenimentele care se desfășurau în sud-estul Europei. În acest sens, izvoarele istorice ale unui popor se referă deseori și la celălalt popor, oferindu-ne informații prețioase despre diferite aspecte ale societății, culturii și spațiului geografic în care trăiește poporul vecin. Cu această ocazie, vom releva câteva mențiunări ale Țărilor Române în memorialistica sârbă a secolului al XIX-lea.

Principala operă în memorialistica sârbă din prima jumătate a secolului al XIX-lea o reprezintă "Memoriile" protopopului Mateja Nenadović, una dintre personalitățile de vârf ale Serbiei în timpul Primei răscoale sârbești(1804-1813) și unul dintre conducătorii politici ai acestei răscoale, în care poporul sârb și-a început lupta pentru

https://biblioteca-digitala.ro

eliberare națională de sub stăpânirea otomană și pentru formarea statului național modern. Memoriile protopopului Mateja Nenadović ne oferă o serie de informații referitoare la evenimentele din această perioadă, la care autorul a participat activ. Printre acestea, câteva fragmente se referă și la Țările Române, prin care autorul a călătorit în drumul său spre Rusia.

Anume, o delegație a răsculaților sârbi a pornit în anul 1804 din Rusia, cu scopul de a cere ajutor material și sprijin moral, dar și politic de la această mare putere ortodoxă pentru răsculații sârbi. Din delegație făceau parte, protopopul Nenadović, Petar Čardaklija și Jovan Protić.

Cei trei călători au pornit la drum pe data de 1 septembrie, ajungând la 14 septembrie la București[1]. Acolo l-au găsit pe consulul rusesc, căruia i-au explicat cauza călătoriei lor. Acesta le-a dat următorul sfat: "*În acest principat să nu vă temeți de nimic, însă prin Moldova încercați să treceți cât mai repede*". Cauza este clară: principele Țării Românești, Constantin Ipsilanti, era înclinat rușilor, pe când Alexandru Moruzi, principele Moldovei, era supus turcilor. Călătorii sârbi au primit și pașaport de la principele Ipsilanti. Ajungând la Focșani, care se găsea la frontiera dintre cele două principate, au trecut în Moldova.

Trecând în partea moldoveană, au poposit la hanul ai cărei proprietari erau doi sârbi – Petar Bijulkić din Užice și Nikola Karanovčanin, care era căsătorit cu o moldoveancă. Problema însă a apărut din cauză că nu au primit cai la poștă, cu toate că Protić, care cunoștea limba română, în curând s-a convins că la poștă erau cai, însă, se pare că autoritățile moldovenești, care în acel moment erau loiale turcilor, puneau piedici călătorilor sârbi de a trece în Rusia, ceea ce nu a fost cazul când au călătorit prin Țara Românească. Totuși, cu ajutorul hangiilor, călătorii au găsit un căruțaș obișnuit, care la ora două noaptea i-a cărat până la poșta următoare, unde au reușit să găsească transport.

Ajungând la Iași, protopopul Nenadović și prietenii săi s-au adresat consulului rus, care i-a îndemnat să continue imediat drumul pentru a părăsi cât mai repede Moldova, iar în pașaportul pe care l-au primit, era scris că cei trei sunt cetățeni ruși, care au venit ca și cumpărători în Moldova[2]. După ce au trecut Nistrul, au aflat că au fost urmăriți de autoritățile moldovenești pentru a fi întorși la Iași, având în vedere, după cum am spus, că principele Moldovei s-a arătat credincios turcilor.

[1] Prota Matija Nenadović, *Memoari*, Novi Sad – Beograd, 1957, p. 107

[2] *Ibidem*, p. 108-110

https://biblioteca-digitala.ro

Pe lângă acest episod, în "Memoriile" lui Mateja Nenadović se mai aminteşte de o delegaţie formată din doi boieri români, trimişi în 1805 de "Vla-beg", deci de principele Moruzi, din ordinul sultanului, ca mediatori între răsculaţii sârbi şi autorităţile turceşti[3]. Aceştia au cerut ca răsculaţii să se supună Porţii, la care conducătorii sârbilor au răspuns că ei de fapt sunt supuşi Porţii, având în vedere că dahiile, principalii vinovaţi pentru izbucnirea răscoalei, au fost pedepsiţi, iar sârbii chiar l-au salvat pe Becir-paşa, reprezentantul Porţii, din mâinile răzvrătitului Alia Guşanaţ. Mai târziu însă, se va vedea că răscoala sârbilor împotriva dahiilor s-a transformat în răscoală împotriva Imperiului Otoman, în acelaşi an 1805. În acelaşi loc se mai aminteşte şi scrisoarea trimisă de "Vla-beg" răsculaţilor sârbi din 17 mai 1805, despre care protopopul spune că va fi citată împreună cu alte scrisori, însă care se pare că nouă totuşi ne-a rămas necunoscută.

Totuşi, un alt autor sârb, Vuk Stefanović Karadžić, în lucrarea sa "*Anul al doilea de luptă a sârbilor împotriva dahiilor*", ne dă informaţii mai vaste despre delegaţia moldovenească venită la răsculaţii sârbi[4]. Anume, văzând sultanul că nici după alungarea şi pedepsirea dahiilor sârbii nu au de gând să depună armele, a cerut de la domnul Moldovei, Moruzi, să încerce să-i liniştească pe răsculaţi, oferindu-le următoarele concesii: căpeteniilor sârbi să li se dea titlul de cnezi; să trăiască în pace sub un paşă bun, cum au trăit cândva sub Hagi Mustafa-paşa. Domnul Moldovei a trimis o delegaţie în Serbia, în care se găseau spătarul Vasile Caligar şi arhimandritul Serafim din mânăstirea Zograf de pe Muntele Sfânt, care era bulgar de origine şi care pe atunci se găsea în Moldova, la Dobrovăţ. Trimişii lui Moruzi au ajuns la Zemun, chiar în timpul când sârbii se sfătuiau la Ostružnica. Răspunsul sârbilor la propunerile trimişilor moldoveni era negativ, din cauză că au hotărât ca singuri să-şi trimită o delegaţie la Istambul, care să ducă tratative cu Poarta.

Vuk Stefanović Karadžić, reformatorul limbii literare şi al alfabetului chirilic sârb, a scris o serie de lucrări în care există şi elemente de memorialistică, fiind alcătuite atât pe baza celor auzite de la alţi participanţi ai răscoalelor sârbeşti, cât şi pe baza unor documente scrise pe care le-a cercetat, dar într-o oarecare măsură şi pe baza celor văzute ca participant şi ca martor ocular al evenimentelor petrecute. Totuşi, unele informaţii nu coincid cu informaţiile oferite de alţi autori. De exemplu, Vuk aminteşte în lucrarea *Consiliul administrativ sârb* că Jovan Protić,

[3] *Ibidem*, p. 127-128

[4] Vuk Stefanović Karadžić, *Prvi i drugi srpski ustanak. Život i običaji naroda srpskog*. Novi Sad - Beograd, 1960, p. 118

https://biblioteca-digitala.ro

delegatul sârb în Rusia, cunoştea pe lângă limba sârbă doar turca şi greaca[5], pe când protopopul Mateja Nenadović, după cum deja am amintit, ne informează că Protić vorbea limba română, ceea ce i-a folosit în timpul trecerii delegaţiei sârbe prin principatele române, eveniment la care protopopul a fost martor ocular. Pe lângă aceasta, Protić era originar din Požarevac, unde trăia o însemnată populaţie română(valahă), o dovadă în plus că acesta cunoştea limba română.

Principatele române erau şi locul de refugiu al unor conducători ai Primei răscoale sârbeşti, care, din cauza conflictelor interne din tabăra răsculaţilor, au fost nevoiţi să părăsească Serbia. Astfel, în urma înfrângerii răsculaţilor sârbi la Kamenica(Čegar) de lângă Niš, din cauza neînţelegerii cu Karadjordje, Serbia a fost părăsită de un grup de personalităţi însemnate, cum ar fi Konstantin Rodofinikin, trimisul rus la răsculaţii sârbi, mitropolitul Leontie, Jovan Protić şi voievodul Petar Dobrnjac, care au trecut Dunărea la Panciova, iar de acolo s-au retras peste Banat şi Ardeal la Bucureşti. În Ţara Românească s-a retras şi voievodul Milenko Stojković[6], la fel din cauza conflictului cu Karadjordje, în anul 1811. După retragerea ruşilor din Ţara Românească în anul 1812, în urma Păcii de la Bucureşti, voievodul Milenko a plecat şi el în Rusia şi după afirmaţiile lui Vuk Karadžić, se pare că a şi murit într-un oraş din apropierea Mării Negre. După Pacea de la Bucureşti, din Ţara Românească s-a retras în Basarabia şi voievodul Petar Dobrnjac[7], în urma căderii acestui pământ românesc sub stăpânire rusă. Acolo ţinea unele sate în arendă, ocupându-se şi cu comerţul. A murit la Iaşi în anul 1828.

În sfârşit, vom aminti şi memoriile scriitorului sârb din Voivodina, Jakov Ignjatović, intitulate "Rapsodii din trecutul vieţii sârbeşti", în care la fel ni se oferă o informaţie interesantă. În timpul Revoluţiei de la 1848-49, Ignjatović îi susţinea pe revoluţionarii maghiari, astfel că după înfrângerea Revoluţiei, ca şi mulţi alţii, a fost nevoit să părăsească teritoriul Monarhiei Habsburgice, trecând în emigraţie la Belgrad. Acolo se găseau şi alţi emigranţi din Ungaria şi Ţara Românească, care aveau sprijinul lui Ilija Garašanin, unul dintre conducătorii "constituţionaliştilor", care erau pe atunci la putere în Serbia. Ignjatović l-a cunoscut acolo pe un emigrant român, pe care îl descrie în felul următor: "*Era un emigrant din Valahia, tânăr, negru, inteligent, vioi, cu ţinută elegantă. Numele său*

[5] *Ibidem*, p. 136

[6] *Ibidem*, p. 208

[7] *Ibidem*, p. 210

https://biblioteca-digitala.ro

adevărat nu se ştia. Era bine aprovizionat cu bani, deoarece trăia boiereşte. Aproape în fiecare zi eram împreună, însă nici el nu întreba de numele meu, nici eu de al lui. Nu-i ştiam nici numele, dar nici nu-l întrebam, deoarece în emigrație nu este obiceiul să se întrebe de nume, dacă nu ți-l spune singur...Mult mai târziu m-am interesat undeva despre el şi pe baza descrierii mele mi s-a spus că este vorba despre Brătianu, mai târziu, dar şi acum, ministru cunoscut în România. S-a refugiat pe timpul ocupației comune a Țării Româneşti de către generalii Liders şi Omer-paşa – a ruşilor şi turcilor. Şi el se întâlnea deseori cu Lenoir"[8].

Este evident că în acest text Ignjatović se referă la Ion C. Brătianu, cunoscut om politic român din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Trebuie spus că şi în alte lucrări din memorialistica sârbă a secolului al XIX-lea se amintesc într-o măsură mai mare sau mai mică anumite date referitoare la Țările Române sau la poporul român. În concluzie putem spune că astfel de informații contribuie la o cunoaştere mai bună a relațiilor româno-sârbe în această perioadă, completând într-o oarecare măsură cunoştințele din istoria poporului român în secolul al XIX-lea.

LES PAYS ROUMAINES DANS LA MÉMORIALISTIQUE SERBE DU XIX-E SIÈCLE

Résumé

L'histoire de l'Europe de sud-est a mis plusieurs fois les roumains et les serbes dans la situation de participer à des événements politiques. Cet étude-ci relève cette réalité, en présentant des quelques mentions des Pays Roumaines dans la mémorialistique serbe du XIX-e siècle.

Pour ce but on présente les „Mémoires" de l'archévèque Mateja Nenadović - l'un des dirigéants politiques de la première révolte serbe (1804-1819), „Le deuxième année de lutte des serbes contre les „dahies" par Vuk Stefanović Karadžić et „Les rapsodies du passé de la vie serbe" par l'écrivain serbe de Voivodina - Jakov Ignjatović. La première de celle-ci offre des informations intéressantes sur les événements historiques passés pendant la révolte serbe, où l'archévèque

[8] Jakov Ignjatović, *Memoari*, Nolit, Beograd, 1988, p. 391

https://biblioteca-digitala.ro

Nenadović fut un participant active, surtout après son passage par les Pays Roumaines, pendant son voyage envers la Russie. Le deuxième ouvrage présente des riches détailles concernant la visite de la délégation moldave aux rébèlles serbes, la troisième relevant les souvenirs de Ignjatović de la révolution de 1848-1849, y connaissant le réputé homme politique Ion C. Brătianu.

L'étude est donc consacré aux relations d'entre les roumains et les serbes pendant le XIX-e siècle, y offrant des données peu connues.

https://biblioteca-digitala.ro